

Dragana Beleslijin

POZAMANTERIJA JEDNOGA GRADA

(Franja Petrinović: *Almaški kružoci lečenih mesečara*,
Akademska knjiga, Novi Sad, 2011)

*Ako smo pali, bili smo padu skloni,
ovde je noć što se životu opire.*

Branko Miljković

Čitati prozu Franje Petrinovića znači: prikupljati hrabrost za dolazeće dane; slušati opominjuće glasove; hodati u mraku; crtati konture izgubljenih iluzija; pitati se o smislu svega što vam se događa; doći u dilemu da li da, čak i ukoliko ste u njemu rođeni i proveli ceo vek, napustite Novi Sad. Od melanholije do traume, od nesanice do somnambulizma, od rezignacije do duboke depresije, od mladalačkih strepnji do staračke anksioznosti – decenijama iščitavamo neveliki opus navedenog prozaiste, pisca koji teško i retko piše, *bartlbi-jevca*-rekonvalescenta. Iako sve rečeno može zvučati kao loša preporuka, ono to nije: pre bih da vas upozorim da, ukoliko niste opskrbljeni bedekerima za snalaženje po nepreglednom polju sumnje i samoironije, odustanete od potrage za duginim bojama u romanu *Almaški kružoci lečenih mesečara*. A zašto?

Zato jer je njen pisac brižljivi kolekcionar neuravnoteženih hronika jednog grada koji raste svakodnevno, ali se pojednostavljuje upravo tamo gde bi trebalo da se usložni, da se prošara neočekivanošću i iznenadnom srećom, da se zadoji tranzicionim, zadatim optimizmom umesto što se kalja bezbojnošću determinizma i apatije, perspektivom autsajdera, sklonjenih i sklanjanih ljudi, svesno neuravnoteženo opredeljenih noćnih šetača, osuđenih usudom života, prokaženih, neprilagođenih, nedorečenih, neobličanih i razobličanih licemera i amorfni, sirovih materijala pogodnih za instant-podgrevanje i hlađenje, pretplatnika na nevolju. Zato jer je narečeni serkl isprovociran različitostima koje ipak jedinstveno pate i samuju, jednako se ne boreći za svoj boljitak, identično gacajući po blatu prividne ravnodušnosti u kojoj, samo naizgled, nema poraženih, jer niko nije na dobitku. Zato jer je grad koji ih okuplja, to ognjište čudesa i rasadnik nemoćnog gneva, u isti mah i ravnodušni posmatrač tuđih patnji, zato jer je njegova žila kucavica, ta razmeđa Futoške ulice i Bulevara oslobođenja i ljupko stecište malih ljudi, ali i mesto zločina opisano kredom i obeleženo natpisom *ne prilaziti*. Zato jer je pisac, obogativši brevijar patetike i leksiku čemera, zavredio da se stilu njegovom odgovori dostojno: rečenicom od tri dimenzije, iskazom koji buši predilekciona mesta naše osećajnosti, koje se katkad, suočeni sa patnjom drugih, povremeno dotaknemo, da se njegovom rečitom gnevu replicira ako ne načelno, a ono barem mestimično, da ga se hvali i resko i pitomo, i ljutito i empatično, ali i da ga se, pokatkad, pomalo i pokudi.

Da ga se hvali, da, jer je, ispisujući povest jednog grada i jedne odabrane družine prolupanih i čudaka, jedne pozamanterične kolekcije, kolekcije rašivenih dugmića, osudio i sâm svoj roman da pretresa teme moći i nemoći, borbe i predaje, osnovanog straha od tajnih službi i paranoičnih bekstava ma kuda, poverljivih razgovora i prijateljskih potkazivanja, poraza koji čak nisu ni trijumfi morala, socijalnog pozicioniranja u kome se beskrupulozno gaze pioni na putu. Jer je grad, taj junak nad junacima i u prethodnom proznom ostvarenju Petrinovićevom, *Traumi*, ovde i svedok svog urušavanja i svakakve degradacije, ali i sveznajuće-preznajući kazivač tuđih ispovesti, portparol teze *OZNA sve dozna*, šaptač na uho zle kobi svojih žitelja, pa i šizofreni metakomentator svojih ranijih tvrdnji, problematizator neporecivih istina, večiti skeptik koji se u naslovima poglavlja poziva na poharanog Seneku, na rashodovanog Tacita, na demoliranog Horacija, ali i na orahovaču kod Orfelina. On, taj grad-pripovedač, vrhunski priprema teren za uvođenje junaka, sašaptava se sa nama, proziva, preti i plaši uvlačeći nas u povest i više nego što i to želimo: „Evo ga. Jao si ga nama. Uvek je tako. Da čujem, kome ruka ne podrhtava, kome knedlica ne stoji u belom grlu, da čujem, kome je i dalje do zevzečenja sa pravdom i istinom, kome je do prolećnih uživancija. Šta je, odjednom mi šapućete kako je sve u skladu sa očekivanim, odjednom vam je svega dosta, samo neka ide dalje, neka se kotrlja, kotrljavi kotrljan života. Nikad lepše, nikad bolje, dragi debeovski saradnici, nikad skladnije.“

Jer nije potrebno, i nema se kada, u predstavljanju ma kog od junaka ove stišano-dramatične povesti, da se kaže koje su mu boje oči, kako je (i zašto baš tako) odeven, gde živi (ako ne živi na Tatarskom brdu) i ko su mu preci (ako mu, to jest njoj, otac nije famozni Miloš Popović). Ovde se, barem kada su u pitanju Natalija Popovićeva, profesor Vidaković i Danilo, mnogo više polaže na brojanje poraza, na vidanje rana, na korodiranje odbrambenih mehanizama, na tihu ali postojanu predaju, na priznanje poraza i pre pokretanja akcije. Ovde se korača sa glavom okrenutom unazad, ka minulim vremenima, dok se od budućnosti tako malo očekuje. Ovde se, kada se hoće ukazati na demonstraciju sile, slikaju njene posledice koje nervozno puše, raspravljaju se i jogune, unezvereno se i agorafobično vraćaju na trgove i raskrsnice, na mesta gde su povređeni i pitajući se, po ko zna koji put, ne *zašto*, već *kako*, izlapelo bauljaju ulicama grada bojeći ga u sumorne nijanse.

Da ga se hvali, da, ali i da se primeti: da je umeo da, zanesen bujicom reči, katkad afektira i akcentuje retoriku nauštrb čitalačke (ne)strpljivosti, da je i sižeom i komentarima pre-naglasio atmosferu mraka, da je pribegao karikaturnom modelu slikanja određenih junaka (Ksenija Popović, delimično i Miloš Popović), da je nedovoljno iznijansirao replike, pa svi, uključujući i naratora, govore slično. Tako portir, „robustni tridesetogodišnjak u crnoj trenerci koji poput plaćenog Kerbera vlada prizemljem fakulteta, maltretirajući, iz samo njemu znanih razloga, studente i profesore“, na Natalijino pitanje ko joj je ostavio poštu, nadahnut, veli: „Nisam agent tajnih službi, policajac nevladinih organizacija, čistač svakakvih govana koja se ovde pojavljuju. Nemam pojma, valjda neki mladi službeni motorista, neki umišljeni kurir iz vašeg demokratskog sveta.“

Da, ovo je roman o dominaciji tajnih službi i njenim posledicama, ovo je P. S. *Traume*, ovo je hiperpatetična saga o izneverenim generacijama, o zgaženim snovima, o bolnom starenju, ali ne usled hormonalnih i inih promena, već usled spoljašnjih dejstava koja nas, hteli mi to ili ne, menjaju i to uglavnom na gore. Ovo je u isti mah i lucidni razgovor sa

sopstvenom poetikom, ovo je autointervju sa piscem koji se ne brani, ali i ne čuti, koji se osvrće, koji pita baš zato jer zna da je bolje da odgovor ne čuje. Ovo je kitnjasta, preciozna rečenična ceremonija, britki ukrštaj dva vremena sa nerešenim ishodom i bez favorita, ovo je pomalo i poema sa elementima, ili bolje naznakama krimića, ljubića, triler apsurdna, društvena tragedija koju je Franja Petrinović apsolvirao iz romana u roman da bi ga, u *Almaškim kružocima lečenih mesečara* kvintesencirao. Ovo je skladan, ako se o skladu i može govoriti, spoj alijenacije i bogate, nijansirane duševnosti i introspekcije. Uz zanatski perfektno odrađen kontrapunkt auktorijalnog i personalnog pripovedača, sa čestim uplivima prvog lica, lica grada-hroničara i hroničnog bolesnika.

Koliko dajete takvom gradu? Koliko dajete družini poraženih? Mogu li oni, razdevičeni besmislom kog su primili barem petnaestak-dvadesetak godina ranije, da nastave da vole, da se nadaju, da pazare u istim dućanima, da prosto *igraju* hvatajući novi ritam? Da li su oni samo žrtve vlastitih tranzicionih mena i mana ili su kapitulirali pred naletom moći kojoj se nisu umeli odupreti? Ima li roman *Almaški kružoci lečenih mesečara* respektabilnost realističkog kriticizma, na šta ukazuju likovi poput Simona i Milana, ili se sve što smo pročitali događa u nekoj paralelnoj stvarnosti, nekom gradu odsanjanom u snu ljudi sa lošom probavom i nečistom savešću, nezadovoljenih usedelica, pripitih rukovodioca pred ostavkom, te famoznih simpatizera DB-a i drugih službi u koje ne znamo treba li da verujemo? I konačno: nije li se estetski ugođaj razvio upravo tamo gde ne možemo precizno da kvalifikujemo, da olako iščitamo, da jasno uočavamo? Nije li mrak koji budi mesečare, koji osećamo dok čitamo roman, više od metafore beznađa – nešto kao scenografija koja podstiče publiku/čitaoce da izoštre ostala čula jer oči nisu dovoljne da prime složenost poruke? Da načule uši i čuju sipljivo disanje grada sviklog na političke preokrete, činovničku poslušnost, konformizam, da oslušnu patologiju pitome varoši zatečene tekovinama imigracije? I nije li upravo zapitanost čitaoca ono što – pored raskošnog izraza, komunikacijske prohodnosti, narativnog perfekcionizma i ironije – jemči estetski efekat prvog reda.

Koliko, dakle, dajete ovom romanu?